

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОЦЕДУРА ПРИТЯГНЕННЯ ПРАЦІВНИКА ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ»**THE PROBLEM OF DEFINING THE CONCEPT OF “PROCEDURE FOR BRINGING AN EMPLOYEE TO DISCIPLINARY RESPONSIBILITY”**

Грищенко Р.С., викладач кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6

Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті на основі аналізу наукових поглядів учених запропоновано авторське визначення поняття «процедура притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності». З'ясовано, що юридична процедура може бути визначена як нормативно або індивідуально встановлений порядок послідовного здійснення уповноваженими суб'єктами права узгоджених юридичних дій, спрямованих на досягнення загального для них правового результату. Визначено, що притягнення до дисциплінарної відповідальності – це встановлений чинним законодавством порядок вирішення питання про застосування до найманих працівників дисциплінарних стягнень. Реалізація цієї процедури компетентним суб'єктом іменується дисциплінарним провадженням, у ході якого він з'ясовує факт та обставини порушення найманим працівником (працівниками) своїх трудових обов'язків, а також приймає рішення про накладання на останнього дисциплінарного стягнення. Доведено, що юридична (правова) процедура являє собою систему, яка орієнтована на досягнення конкретного правового результату; складається з таких, що послідовно змінюють один одного, актів поведінки, як діяльність внутрішньо структурована правовими відносинами; має модель (програму) свого розвитку, попередньо встановлену на нормативному або індивідуальному рівнях; ієрархічно побудована; постійно перебуває в динаміці, розвитку; має службовий характер: є засобом реалізації основного, головного для неї правового відношення. Зроблено висновок, що дотримання процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності має дві ключові цілі: 1) забезпечення належної практичної реалізації прав та обов'язків учасників трудових відносин у ході притягнення найманого працівника до дисциплінарної відповідальності; 2) забезпечення правової справедливості й законності застосування заходів дисциплінарної відповідальності. Тобто процедура покликана забезпечити протікання процесу притягнення до дисциплінарної відповідальності в межах норм чинного законодавства та визнаних правових принципів.

Ключові слова: процедура, дисциплінарне провадження, дисциплінарна відповідальність, працівник, законодавство.

In the article, based on the analysis of scientific views of scientists, the author defines the concept of “procedure of bringing an employee to disciplinary responsibility”. It has been established that a legal procedure can be defined as a normative or individually established procedure for the consistent exercise by the authorized subjects of the right of concerted legal actions aimed at achieving the overall legal result for them. It has been determined that disciplinary action is the procedure established by the current legislation for resolving the issue of disciplinary sanctions against employees. The implementation of this procedure by a competent entity is called a disciplinary procedure, during which it clarifies the fact and circumstances of violation of the employee (employees) of their work duties, and also decides on the imposition of the last disciplinary sanction. It is proved that the legal procedure is a system that: is oriented to achieving a specific legal result; consists of such that consistently alter each other's acts of behavior and how activities are internally structured by legal relationships; has a model (program) of its development, pre-established at the regulatory or individual level; hierarchically constructed; is constantly in dynamics, development; has an official character: acts as a means of realizing the main, the main for her legal relationship. It is concluded that adherence to the procedure of disciplinary action pursues two key goals: 1) ensuring the proper practical implementation of the rights and obligations of participants in labor relations in the course of bringing an employee to disciplinary responsibility; 2) ensuring legal justice and lawfulness of disciplinary action. That is, the procedure is intended to ensure that the process of bringing to disciplinary action is carried out within the limits of the current legislation and recognized legal principles.

Key words: procedure, disciplinary proceedings, disciplinary responsibility, employee, legislation.

Державна політика спрямована на забезпечення основних завдань – додержання прав громадян і розвиток суспільства. Але рідко увага звертається саме на господарюючих суб'єктів і роботодавця як суб'єкта, що потребує захисту держави та додаткової підтримки. Саме тому одним із ефективних способів захисту роботодавців від несумлінних і нечесних працівників і є трудова дисципліна, а також внутрішній трудовий розпорядок і правовий механізм притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників за порушення трудової дисципліни [1]. Варто також підкреслити, що однією з важливих гарантій прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина є наявність чітких процедур притягнення особи до юридичної відповідальності, незалежно від її виду.

Окремим проблемним питанням притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності приділяли увагу в наукових працях такі вчені, як А.А. Курова, В.В. Лазор, Л.М. Корнута, В.В. Комлик, Т.О. Коломоєць, М.І. Козюбра, В.М. Кислий, Л.А. Юрчук, Т.О. Подковенко, С.В. Попов, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенко та багато інших. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць, єдиного комплексного дослідження, присвяченого процедурам притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності, так і не проведено.

Саме тому метою статті є надати авторське визначення поняття «процедура притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності».

У загальному розумінні процедура – це порядок, певна послідовність здійснення чого-небудь. Із цього приводу варто погодитися з Н.В. Галіциною, що процедура являє собою певну сукупність дій або операцій, за допомогою яких реалізується той чи інший процес або етап, стадія, що виражає зміст відповідної технології [2, с. 166]. Р.С. Алімов, аналізуючи загальні аспекти процедури, зазначає, що, незважаючи на деякий термінологічний нюанс, усі її визначення містять дві головні ознаки: по-перше, це впорядковані, послідовні дії; по-друге, усі ці дії спрямовані на досягнення певної мети (оформлення, виконання, здійснення, обговорення тощо якої-небудь справи) [3, с. 10].

Поняття процедури використовується в багатьох сферах і галузях теоретичного знання та практичної діяльності, де його зміст набуває певних особливостей, адже процедура – це полісемантичний термін, що в різних галузях знань має неоднаковий за обсягом і характером зміст [4, с. 11]. У галузі правознавства процедура є однією з основних категорій, що зумовлює велику кількість точок зору щодо розуміння її змісту, ознак і призначення. Так, наприклад, із позиції, яку займає О.В. Яковенко, правова процедура – це та, яка належить до законодавства, до правових актів, тобто процедура, що поміщена до правового середовища. Звідси, продовжує дослідник, цій процедурі притаманні такі властивості, а саме: по-перше, це особлива процедура, що чітко викладена й закріплена

в законах і підзаконних нормативних актах; по-друге, вона є нормативно встановленим порядком здійснення юридичної діяльності; по-третє, головною метою правової процедури є реалізація основної, тобто матеріальної, юридичної норми, основаних на ній матеріальних правовідносин [5, с. 43–44]. В.М. Протасов у працях, розкриваючи сутність юридичної процедури, пише, що наявність процедурних механізмів характерна для соціально-нормативного регулювання загалом. Реалізація практично всіх різновидів соціальних норм потребує процедур і відповідних процедурних норм. Ритуали, церемоніали, інші обряди – усе це види процедур, пов'язаних із соціальним регулюванням. Разом із тим процедурність (як і нормативність) знайшла найбільш повне вираження в правовому регулюванні, де існують цілі процедурні галузі: цивільне процесуальне право, кримінально-процесуальне право тощо. І в цьому плані процедурно-правовий механізм виступає як невід'ємна частина, як найважливіший внутрішній («спеціально-юридичний») механізм системи правового регулювання. Для останньої процедурний механізм має наскрізне значення: він забезпечує дію всіх її трьох блоків – регулятивного, охоронного, правотворчого [6, с. 72]. Ураховуючи зазначене, правник наголошує, що юридична (правова) процедура являє собою систему, яка: а) орієнтована на досягнення конкретного правового результату; б) складається з таких, що послідовно змінюють один одного, актів поведінки, як діяльність внутрішньо структурована правовими відносинами; в) має модель (програму) свого розвитку, попередньо встановлену на нормативному або індивідуальному рівні; г) ієрархічно побудована; д) постійно перебуває в динаміці, розвитку; е) має службовий характер: є засобом реалізації основного, головного для неї правового відношення [6, с. 72].

Звідси юридична процедура – це структурована правовими відносинами система актів поведінки, що володіє нормативною або індивідуальною моделлю свого розвитку й слугує засобом реалізації основного, головного для неї правового відношення [7]. К.В. Ніколіна пропонує розглядати юридичну процедуру як самостійний різновид соціальної процедури, що регламентується відповідними процедурними нормами права, має офіційний правовий характер, складається з певної послідовності дій суб'єктів юридичної процедури, в результаті чого досягається певний результат у формі зміни правової дійсності [8, с. 11]. Р.С. Алімов у дослідженні зазначає, що якщо ж мова йде про специфічну процедуру у сфері правового регулювання суспільних відносин, тобто про процедуру в її правовому значенні, про правову процедуру, то, на нашу думку, послідовні дії, які становлять процедуру, повинні бути, по-перше, врегульовані нормами права, а по-друге, спрямовані на досягнення правового результату, що відображається в певних правових наслідках. Такий підхід до поняття «правова процедура», оснований на значенні терміна «процедура», дає змогу сформулювати наукове визначення цього поняття [3, с. 10]. Звідси, продовжує юрист, правова процедура являє собою систему правових відносин, утворених у певній послідовності та спрямованих на досягнення правового результату, який може виражатися у формуванні юридичних норм або припиненні певних правовідносин (головних для процедури), запобіганні правопорушенням [3, с. 19]. На думку А.М. Васильєва, правовою процедурою є особливий нормативно встановлений порядок здійснення юридичної діяльності, що гарантує реалізацію норм матеріального права й матеріальних правовідносин, який охороняється від порушення правовими санкціями [9, с. 4–13]. О.О. Серєда, аналізуючи теоретично-правові аспекти процедури, дійшла висновку, що її можна розуміти як порядок розгляду, обговорення, вирішення, виконання низки послідовних дій із юридичним наповненням, що об'єднані спільним цілеспрямуванням і в комплексі є завершеною юридич-

ною діяльністю [10, с. 29]. правові процедури, наголошує юрист, потрібні для впорядкування процесів. Там, де існують проблемні чи складні питання втілення норм права на практиці в межах певного процесу, законодавець установлює відповідну процедуру, виконання якої є єдиною можливістю для подальшого розвитку процесу [10, с. 30]. Т.Ю. Баришпольська охарактеризувала правову (юридичну) процедуру як систему складних, що йдуть у певній послідовності, правових відносин, спрямованих на досягнення правового результату, що може виражатися у формуванні юридичних норм, утворенні або припиненні існування суб'єктів права, запобіганні правопорушенням або у виникненні, реалізації, зміні, припиненні певних правовідносин, а також в інших правових наслідках. Кожний вид правовідносин, що становлять процедуру, виступає як процедурні правовідносини [11, с. 17–18].

А.В. Басов, підсумовуючи проведені ним дослідження поняття «юридична процедура», доходить таких висновків: «процедура – це: 1) сукупність засобів і методів здійснення державної влади; 2) офіційно встановлений порядок реалізації закріплених у законодавстві правил і норм; 3) діяльність органів публічного управління щодо вирішення індивідуальних адміністративних справ, результатом якої є прийняття адміністративного акта або укладення адміністративного договору. Юридична процедура як комплексне правове явище пронизує всі сторони існування суспільства: політичну, правову, соціальну, економічну – і забезпечує регулювання суспільних відносин у багатьох галузях права (адміністративному, фінансовому, земельному, кримінальному, цивільному). Провівши вивчення низки поглядів на проблему визначення поняття «юридична процедура», А.В. Басов підкреслює, що більшість науковців об'єднує виокремлення істотної її ознаки – наявності певної послідовності дій відповідного суб'єкта. Отже, аналіз наведених поглядів свідчить, що дослідники під юридичною процедурою розуміють офіційно встановлений порядок виконання певної діяльності відповідним суб'єктом [12]. О.П. Євсєєв у розрізі вивчення конституційних процедур зауважує, що процедура – це така система дій, що: 1) зорієнтована на досягнення певного юридично значущого результату; 2) складається з послідовно змінюваних актів поведінки; 3) ієрархічно вибудована; 4) є засобом реалізації основного правовідношення [13, с. 9]. Отже, юридична процедура може бути визначена як нормативно або індивідуально встановлений порядок послідовного здійснення уповноваженими суб'єктами права узгоджених юридичних дій, спрямованих на досягнення загального для них правового результату. Під порядком, у свою чергу, треба розуміти належну, виражену в нормах позитивного права (часом різної юридичної сили) модель поведінки, що передбачає те, які дії та в якій послідовності повинен виконати суб'єкт права, щоб досягти тих цілей, задля реалізації яких ця процедура створена [14, с. 24].

З викладеного видно, що серед дослідників немає єдності стосовно того, що являє собою процедура у правовій сфері. Загалом наявні наукові підходи до розуміння можна розділити на дві загальні групи. Представники першої розуміють процедуру як відповідну систему правовідносин, у свою чергу, другі розглядають її (тобто процедуру) як порядок або послідовність здійснення (вчинення, реалізації) юридично значущих дій. На наше переконання, підхід, відповідно до якого процедура розглядається як правовідносини, є доволі спірним, оскільки вона (процедура) є швидше нормативно встановленою моделлю поведінки осіб, аніж системою соціальних взаємозв'язків і взаємодій між ними. Тобто юридична процедура – це правовий засіб, інструмент, через який забезпечується належний порядок реалізації правовідносин. Процедура вказує як саме й у якій послідовності потрібно діяти суб'єктам права у відповідній ситуації з тим, щоб належним чином реалізувати свої права, законні інтереси та (або) обов'язки,

що становлять зміст тих чи інших правовідносин. Із цього приводу варто відмітити точку зору О.П. Євсєєва, що процедура виступає як своєрідна нормативна модель здійснення юридично значущої діяльності, але не як сама ця діяльність. Сама ж діяльність виникає там і тоді, де й коли починається послідовне здійснення програми поведінки, закладеної у відповідній процедурі, реалізація якої повинна призвести до бажаного результату. Якщо цей алгоритм порушений, якщо реальна поведінка суб'єктів права не відповідає передбаченій законом процедурі, то застосовується так звана «санкція недійсності»: ця юридична діяльність визнається нікчемною, такою, що не тягне за собою ніяких юридичних наслідків. Отже, процедура становить не правовідношення, а певний порядок учинення юридичних дій, спрямованих передусім на реалізацію відповідного правового відношення. Ототожнення ж юридичної процедури з правовідношенням нівелює її службову роль у механізмі правового регулювання, ігнорує її природу як специфічного правового засобу, що обслуговує сферу юридичних фактів, «розчиняє» її в загальному правовому матеріалі та, як наслідок, призводить до тези про зайвість самого поняття процедури [14, с. 17]. Також варто погодитися з тим, що не потрібно ототожнювати процедуру виключно із системою юридично значущих дій, адже не для кожної системи дій передбачено відповідний порядок її здійснення. Так, під час реалізації деяких конституційних прав і свобод, порядок здійснення яких не конкретизований у поточному законодавстві, наприклад, свободи слова, громадянин, безсумнівно, виконує певні взаємозалежні юридичні дії. Однак ці дії ще не утворюють процедуру, оскільки він здійснює їх спонтанно, на власний розсуд, а не відповідно до вимог закону [14, с. 20]. О.П. Євсєєв цілком справедливо наголошує на тому, що процедура повинна встановлювати певну «алгоритмічність» процесу

правозастосування: послідовність дій самого носія права або обов'язку, а також зміст цих дій, виконання яких спрямовано на досягнення мети найбільш повного й точного використання цього права або обов'язку. Тому трактувати юридичну процедуру як будь-яку систему дій правового характеру в жодному разі не можна, оскільки процедуру утворює виконання лише тієї юридично значущої діяльності, що нормативно закріплена, проходить за точними, нормативно встановленими правилами. В іншому разі поняття юридичної процедури знову втратить самостійне значення й буде стосуватися практично всіх дій, які вчинюються в рамках суспільних відносин, урегульованих правом, і, як наслідок, зіллється з поняттям юридичних фактів-дій [14, с. 20–21].

Отже, процедура притягнення до дисциплінарної відповідальності – це встановлений чинним законодавством порядок вирішення питання про застосування до найманих працівників дисциплінарних стягнень. Реалізація цієї процедури компетентним суб'єктом іменується дисциплінарним провадженням, у ході якого він з'ясовує факт та обставини порушення найманим працівником (працівниками) своїх трудових обов'язків, а також приймає рішення про накладання на останнього дисциплінарного стягнення. На завершення хотілося б відмітити, що дотримання процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності має такі цілі: 1) забезпечення належної практичної реалізації прав та обов'язків учасників трудових відносин у ході притягнення найманого працівника до дисциплінарної відповідальності; 2) забезпечення правової справедливості й законності застосування заходів дисциплінарної відповідальності. Тобто процедура покликана забезпечити протікання процесу притягнення до дисциплінарної відповідальності в межах норм чинного законодавства та визнаних правових принципів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курова А.А. Загальні правові підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2014. Вип. 9-2 (2). С. 14–16.
2. Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177.
3. Алімов Р.С. Процедури в адміністративному праві України: теорія і практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Донецьк, 2002. 165 с.
4. Воеводин Л.Д. Юридическая техника в конституционном праве. *Вестник МГУ. Серия 11 «Право»*. 1997. № 3. С. 3–29.
5. Яковенко О.В. Правовая процедура : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 1999. 219 с.
6. Протасов В.Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства: Вопросы и ответы. Москва : Новый Юрист, 1999. 240 с.
7. Протасов В.Н. Теория держави і права : підручник і практикум для академічного бакалаврату. Москва : Юрайт, 2015. 487 с.
8. Николина К.В. Юридична процедура: поняття, ознаки, види, місце в системі правових категорій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2011. 19 с.
9. Васильев А.М. О правоприменении и процессуальном праве. *Труды ВЮЗИ. Проблемы соотношения материального и процессуального права*. Москва : Юрид. лит., 1980. С. 4–13.
10. Серета О.О. Правовая процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2009. 23 с.
11. Баришпольская Т.Ю. Гражданские процесс и процедура (понятие, служебная роль, проблемы теории и практики) : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Томск, 1988. 226 с.
12. Басов А.В. До питання про визначення поняття «юридична процедура». *Вісник Академії митної служби України. Серія «Право»*. 2011. № 2. С. 17–22.
13. Перепелюк В.Г. Конституційні процедури. Державно-процесуальне право : навчальний посібник. Чернівці : Рута, 2004. 350 с.
14. Євсєєв О.П. Процедури в конституційному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 220 с.